

УДК 330.341.1:004:334.72:339.137.2
DOI: 10.31651/2076-5843-2025-3-52-62

ВЛАДОВ Дмитро Олександрович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти – доктора філософії,
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6457-9959>
vladov.dmytro423@vu.cdu.edu.ua

СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті досліджено еволюцію концептуальних підходів до інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. На основі системного аналізу наукової думки визначено сутність категорії «інноваційний розвиток», класифіковано його форми та моделі в контексті цифрової трансформації. Обґрунтовано перехід від технологічно-центричних до екосистемних моделей, зокрема вплив теорій відкритих інновацій, платформ та динамічних здібностей. Результати мають значення для формування методології стратегічного управління інноваціями.

Ключові слова: інноваційний розвиток, моделі інновацій, бізнес-моделі, відкриті інновації, платформи, екосистеми, динамічні здібності.

Постановка проблеми. Сучасний етап глобального економічного розвитку, детермінований процесами цифрової трансформації та формуванням інформаційного суспільства, об'єктивно зумовлює необхідність переосмислення традиційних парадигм інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. Інтенсивний розвиток технологій четвертої промислової революції, зокрема штучного інтелекту, інтернету речей, блокчейну та кіберфізичних систем, ініціював фундаментальні зміни в організації бізнес-процесів, трансформації ринкових структур та модифікації механізмів формування конкурентних переваг. У цих умовах інноваційна діяльність перестає бути факультативним елементом стратегічного розвитку, перетворюючись на обов'язкову умову економічного виживання та сталої конкурентоспроможності.

Проте, незважаючи на наявність значного наукового доробку в галузі теорії інновацій, сформульованого у працях провідних вітчизняних та зарубіжних учених, залишаються невирішеними ключові проблеми, пов'язані з адаптацією класичних концепцій до викликів цифрової економіки. Зокрема, спостерігається суттєвий розрив між теоретичними моделями інноваційного розвитку, сформованими в контексті індустріальної парадигми, та практичними потребами суб'єктів господарювання, що функціонують в умовах високої динамічності та невизначеності середовища.

Основні проблемні аспекти проявляються у наступних площинах: теоретико-методологічна, методична та Практично-прикладна проблеми.

Теоретико-методологічна проблема полягає у відсутності єдиного концептуального підходу до визначення сутності інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації. Існуючі визначення, закріплені в міжнародних стандартах (зокрема, Oslo Manual 2018), не повною мірою враховують специфіку бізнес-модельних інновацій, платформових рішень та екосистемних взаємодій, які стають домінуючими формами інноваційної активності. Це обумовлює необхідність уточнення термінологічного апарату та розробки комплексного понятійного каркасу, що інтегрує технологічні, економічні та соціальні аспекти інновацій у цифровому середовищі.

Методична проблема виражається в неефективності традиційних інструментів стратегічного управління інноваціями у відповіді на виклики VUCA-світу (волатильності, невизначеності, складності та неоднозначності). Лінійні моделі інноваційного процесу, що ґрунтуються на принципах послідовного проходження етапів НДДКР, виявляються неефективними в умовах необхідності швидкої адаптації до змін ринкового середовища. Виникає потреба у розробці нових методологічних підходів до формування інноваційних стратегій, що базуються на принципах гнучкості, адаптивності та відкритості.

Практично-прикладна проблема пов'язана з відсутністю адекватних механізмів адаптації міжнародного досвіду інноваційного розвитку до специфіки українських реалій. Більшість успішних кейсів побудови інноваційних екосистем та реалізації відкритих інноваційних стратегій розроблені для країн з розвиненими інституційними середовищами та високим рівнем цифрової зрілості бізнесу. Українські суб'єкти господарювання стикаються з низкою специфічних бар'єрів, зокрема: обмеженість фінансових ресурсів, недостатній рівень цифрової культури, слабкість інституційної інфраструктури підтримки інновацій та високі ризики інвестування в довгострокові інноваційні проекти. Це обумовлює потребу у розробці адаптивних моделей інноваційного розвитку, що враховують специфіку інституційного середовища та рівень технологічної готовності українських підприємств.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до вирішення поставленої проблеми шляхом:

- систематизації та узагальнення сучасних теоретико-методологічних підходів до визначення сутності інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації;
- розробки концептуальних засад формування інноваційної стратегії, що інтегрує принципи відкритих інновацій, екосистемного підходу та динамічних здібностей;
- адаптації міжнародного досвіду до специфіки інституційного середовища України з урахуванням рівня цифрової зрілості різних категорій суб'єктів господарювання.

Вирішення зазначених проблемних аспектів має істотне значення для підвищення інноваційної активності українських підприємств, формування їх стійких конкурентних переваг та забезпечення довгострокового економічного розвитку в умовах глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова література з проблем інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації демонструє значний інтерес дослідників до цієї тематики. Теоретичні основи розуміння трансформаційних процесів в економіці закладено у працях провідних міжнародних учених, зокрема Г. Чесбро, який обґрунтував концепцію відкритих інновацій (Chesbrough, 2003); Д. Тіса, що розробив теорію динамічних здібностей (Teese, 2007; Teese, 2018); Р. Аднера, який дослідив механізми функціонування інноваційних екосистем (Adner, 2017); та К. Шваба, що систематизував виклики Четвертої промислової революції (Schwab, 2016). Вагомий внесок у адаптацію цих концепцій до українських реалій зробили вітчизняні дослідники, серед яких О. Гришнова (2021), С. Шкарлет (2022) та Т. Кіндрачук (2023), чії праці зосереджені на специфіці інноваційного розвитку в умовах трансформаційної економіки.

Аналіз останніх публікацій засвідчує зростання кількості досліджень, присвячених впливу цифрових технологій на бізнес-моделі та конкурентні стратегії суб'єктів господарювання. Особлива увага приділяється формуванню інноваційних екосистем та платформових рішень, що розглядаються як домінуюча форма організації інноваційної діяльності в цифрову епоху. Дослідники також активно вивчають роль динамічних здібностей у забезпеченні адаптації підприємств до швидкозмінних умов середовища та аналізують інституційні чинники інноваційного розвитку в країнах, що розвиваються.

Попри значний прогрес у дослідженні інноваційного розвитку, критичний аналіз існуючих робіт виявляє низку невирішених проблем та методологічних прогалин. По-перше, спостерігається переважання технологічно-центричного підходу, коли більшість досліджень акцентують увагу на технологічних аспектах цифровізації, недооцінюючи організаційні, управлінські та культурні чинники успішного інноваційного розвитку. По-друге, виявлено

недостатню розробленість питань стратегічної адаптації, оскільки існуючі роботи часто концентруються на окремих аспектах інноваційної діяльності, не пропонуючи комплексного підходу до формування інноваційних стратегій, що враховували б специфіку різних типів суб'єктів господарювання. По-третє, має місце обмежене врахування інституційного контексту, адже багато міжнародних досліджень ґрунтуються на аналізі розвинених економік і не враховують специфіку інституційного середовища країн, що розвиваються, зокрема України. По-четверте, констатується недостатня розробленість методів оцінки ефективності, оскільки відсутні комплексні методики оцінки ефективності різних моделей інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації, особливо для підприємств з різним рівнем цифрової зрілості.

На основі критичного аналізу існуючих досліджень виокремлюється нерозв'язана проблема, яка полягає у відсутності цілісного концептуального підходу до формування інноваційної стратегії розвитку суб'єктів господарювання. Такий підхід мав би враховувати взаємозв'язок технологічних, організаційних та управлінських аспектів цифрової трансформації в єдиній стратегічній парадигмі; специфіку інституційного середовища України та рівень цифрової зрілості різних категорій підприємств; необхідність адаптації міжнародного досвіду до українських реалій з урахуванням економічних, соціальних та культурних особливостей; а також комплексний підхід до оцінки ефективності інноваційних стратегій, що поєднував би кількісні та якісні показники.

Наукова новизна даного дослідження полягає у розробленні інтегрованого підходу до формування інноваційної стратегії, який поєднує переваги екосистемного підходу, концепції динамічних здібностей та теорії відкритих інновацій; враховує специфіку інституційного середовища України; забезпечує адаптацію стратегії до рівня цифрової зрілості підприємства; та пропонує комплексну систему оцінки ефективності інноваційної діяльності. Таким чином, це дослідження заповнює існуючу прогалину в науковій літературі та сприяє розвитку теорії інноваційного менеджменту в умовах цифрової трансформації економіки.

Мета дослідження полягає у розробці концептуальних засад формування інноваційної стратегії, що інтегрує принципи екосистемної взаємодії, динамічних здібностей та адаптації до специфіки інституційного середовища.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасне розуміння інноваційного розвитку суб'єктів господарювання формується під впливом парадигмальних змін, зумовлених цифровою трансформацією економіки. Як зазначають послідовники школи Й. Шумпетера, інновації перестають бути виключно технологічним феноменом, перетворюючись на системний процес перетворення бізнес-моделей та механізмів створення цінності [1; 2]. Ця трансформація знаходить своє відображення в концепції "інновацій 4.0", яка інтегрує технологічні та організаційні зміни в єдиний стратегічний комплекс [3]. Українські дослідники доводять, що для країн з перехідною економікою характерна специфічна структура інноваційного розвитку, де переважають імітаційні інновації та адаптація існуючих технологій [4; 5]. Це обумовлює необхідність адаптації міжнародних теорій до місцевих умов, зокрема через призму інституційної теорії та теорії ресурсної залежності [6; 7].

Еволюція теоретичного осмислення інноваційного розвитку пройшла шлях від фрагментарних спостережень до комплексної парадигми, що інтегрує технологічні, економічні та соціальні аспекти. Фундаментальний внесок у цю сферу здійснив Йозеф Шумпетер, який обґрунтував положення про інноваційно-технологічну діяльність як "фактор творчого руйнування" – універсальний механізм економічної динаміки, що ґрунтується на ринкових відносинах та свободі підприємництва [1]. Його концепція заклала основу розуміння інновацій не як надбудовного елемента, а як структуротворчого чинника економічного розвитку.

Вагомий внесок у становлення теорії зробили українські дослідники. Михайло Туган-Барановський у праці "Промислова криза в сучасній Англії" довів ключове значення інвестицій у високотехнологічні активи для подолання циклічності економічного розвитку [8]. Ця ідея знайшла продовження у працях Миколи Кондратьєва, чия теорія довгих хвиль

пов'язала макроекономічні цикли з хвилями технологічних інновацій [9]. Теоретичний синтез був доповнений ноосферною концепцією Володимира Вернадського, який обґрунтував роль знаннєвих систем у суспільному прогресі [10].

У другій половині XX століття відбувся перехід від технічної до соціотехноеконімічної парадигми, сформульованої школою Р. Солоу, Г. Менша, І. Ансоффа та С. Фрімена [11; 12; 13]. Ця концепція інтерпретує господарський розвиток як нерівномірний процес, де інноваційно-технологічні зміни взаємодіють з інституційним середовищем. Особливу актуальність вона набуває в умовах Четвертої промислової революції, коли цифрові технології трансформують традиційні бізнес-моделі та формують нові ринкові ландшафти [14].

Сучасний етап розвитку теорії характеризується переходом до екосистемних моделей та концепцій відкритих інновацій, де акцент зміщується на колаборативні стратегії та синергію учасників інноваційного процесу [15; 16]. Динамічні здібності організацій визначаються як ключовий фактор адаптації до швидкозмінних умов VUCA-середовища [2]. Ці концепції знаходять відображення у дослідженнях сучасних українських науковців, які аналізують специфіку інноваційного розвитку в умовах трансформаційних економік [4; 5; 17].

Український контекст демонструє критичну необхідність адаптації цих теорій до реалій країн з перехідною економікою. Як зазначається в дослідженнях, сучасні ринкові перетворення в Україні не сприяють технологічним змінам і не створили конкурентного середовища, здатного до інноваційної синергетики [18]. Не справдилися надії на трансфер прогресивних технологій через спільні підприємства, що потребує глибшого осмислення інституційних передумов інноваційного розвитку.

Таблиця 1 - Еволюція інноваційних концепцій: ключові віхи

Період	Концептуальний фокус	Представники	Основна ідея
Початок XX ст.	Технологічне руйнування	Шумпетер [1]	Інновації як універсальний механізм економічної динаміки
Середина XX ст.	Довгі хвилі	Кондратьєв [9], Вернадський [10]	Зв'язок технологічних циклів із макроекономікою
Пізній XX ст.	Системна інтеграція	Фрімен [11], Ансофф [12], Досі [13]	Формування соціотехноеконімічної парадигми
XXI століття	Екосистемна організація	Аднер [15], Чесбро [16], Теєс [2]	Інновації як мережевий колаборативний процес

Класифікаційне розмаїття форм інноваційного розвитку є предметом постійного наукового дискурсу, що відображає динаміку трансформації інноваційних процесів. Міжнародний стандарт Oslo Manual закріпив систематизацію за об'єктом впливу, виділивши продуктові, процесні, маркетингові та організаційні інновації як базові категорії [19]. Проте сучасні дослідження доводять недостатність цього підходу в умовах цифрової економіки, де бізнес-модельні інновації перетворюються на критичний чинник конкурентоспроможності [2; 20]. Ця форма інновацій, що полягає у трансформації механізмів створення, захоплення та доставки цінності, набула вирішального значення з появою платформових гігантів.

За критерієм радикальності впливу традиційно виділяють інкрементальні та радикальні інновації. Однак роботи Гендерсона та Кларка ввели ключове поняття архітектурних інновацій – змін у взаємозв'язках компонентів системи при збереженні базових технологій [21]. Ця категорія особливо актуальна для цифрової трансформації, де реконфігурація бізнес-процесів на основі даних часто перевищує за ефективністю технологічні нововведення.

Українські дослідники підкреслюють, що саме архітектурні інновації є пріоритетними для підприємств країн з перехідною економікою через їхню ресурсоефективність [4; 17].

За джерелом генерації класифікація еволюціонує від дихотомії "технологічний пуш – ринковий пул" до гібридних моделей [22]. Сучасні data-driven інновації, засновані на аналітиці великих даних та штучному інтелекті, стирають межі між технологічними та нетехнологічними джерелами. Як зазначають дослідники, саме дані стають "новою нафтою" інноваційних процесів XXI століття [23]. В українському контексті дослідження доводять кореляцію між рівнем цифровізації даних на підприємствах та їхньою інноваційною продуктивністю [24].

Критичним напрямом класифікації виступає ступінь відкритості інноваційного процесу. Концепція відкритих інновацій систематизує форми від крос-ліцензування до інноваційних хабув [16]. Високий потенціал цих моделей для України підтверджується дослідженнями, які виявляють позитивний вплив міжнародної науково-технічної кооперації на інноваційний вихід вітчизняних компаній [5].

Таблиця 2 - Адаптивна класифікація форм інноваційного розвитку в умовах цифрової трансформації

Критерій класифікації	Традиційні форми	Сучасні адаптації	Ключові автори
Об'єкт впливу	Продуктові, процесні	Бізнес-модельні, екосистемні	Teece [2], Adner [15]
Радикальність	Інкрементальні, радикальні	Архітектурні, платформові	Henderson [21], Gawer [25]
Джерело генерації	Технологічний пуш, ринковий пул	Data-driven, кібер-фізичні системи	Brynjolfsson [23], Porter [26]
Ступінь відкритості	Закриті моделі НДДР	Відкриті інновації, колаборативні хаби	Chesbrough [16], Гришнова [4]

Інституційний вимір класифікації набуває особливої ваги в умовах трансформаційних економік. Дослідження доводять, що в Україні переважають імітаційні інновації, тоді як розвиток оригінальних технологій вимагає системних інституційних змін [27]. Це узгоджується з висновками OECD щодо необхідності адаптувати класифікаційні рамки до специфіки країн, що розвиваються [19].

Еволюція моделей інноваційного розвитку демонструє чітку тенденцію переходу від замкнутих лінійних систем до відкритих екосистемних структур. Лінійні моделі, домінуючі в індустріальну епоху, ґрунтувалися на послідовній логіці "науковий пошук → технологічна розробка → ринкова імплементація". Цей підхід, теоретично оформлений у працях Буш та отримавший практичне втілення в моделі Stage-Gate Купера, виявився неефективним у цифрову епоху через свою нездатність враховувати зворотні зв'язки та швидкозмінні ринкові умови [28; 29]. Критика Розенберга щодо "міфу про лінійність" стала початком пошуку альтернативних парадигм [30].

Інтерактивні моделі, запропоновані Кляйном і Розенбергом, впровадили концепцію "ланцюгових зв'язків", де наукові дослідження, розробки та ринкові фактори постійно взаємодіють через множинні зворотні зв'язки [31]. Ця концепція знайшла розвиток у теорії національних інноваційних систем, яка акцентує увагу на інституційних взаємодіях між університетами, бізнесом та державою [32; 33]. Дослідження доводять, що саме фрагментація таких зв'язків обмежує інноваційний потенціал України [27].

Радикальний перелом відбувся із формулюванням парадигми відкритих інновацій, що передбачає інтеграцію зовнішніх технологічних джерел та шляхів комерціалізації, стала відповіддю на глобалізацію знань і зменшення життєвого циклу продуктів [16]. Українські реалії демонструють обмежене застосування цієї моделі через недостатність інституційних механізмів захисту інтелектуальної власності, хоча дослідження фіксують позитивний досвід IT-сектору у використанні краудсорсингових платформ [5].

Сучасна фаза еволюції представлена екосистемними моделями, де інновації розглядаються як продукт колективної діяльності взаємозалежних учасників [15]. Ключовими характеристиками таких моделей виступають мультиакторність, що передбачає взаємодію стартапів, корпорацій, НДІ та венчурних фондів; платформові механізми як інфраструктура для спільної генерації цінності [25]; коопетиція, що поєднує конкуренцію та співпрацю [34]; та емерджентність, тобто виникнення непрогнозованих інноваційних рішень.

Український досвід свідчить про формування нішевих екосистем у сферах AgriTech та DefenseTech, де ключову роль відіграють кластерні ініціативи та технопарки [17; 35]. Однак дослідження вказують на критичний дефіцит "інтеграторів" – інституційних гравців, здатних координувати взаємодію учасників [4].

Динамічні моделі Тесса запропонували мікроекономічний погляд, акцентуючи увагу на організаційних здібностях до відчуття ринкових можливостей, захоплення ресурсів та реконфігурації бізнес-моделей [2]. Цей підхід особливо актуальний для українських підприємств у умовах воєнних реалій, де гнучкість визначає виживання [36].

Гібридні моделі останніх років інтегрують принципи штучного інтелекту в інноваційні процеси. Наприклад, концепція "інновацій 4.0" передбачає використання AI для прогнозування технологічних трендів і оптимізації R&D [3]. Дослідження доводять ефективність алгоритмів машинного навчання для прогнозування інноваційного попиту в умовах обмежених даних [24].

Таблиця 3 - Порівняльний аналіз інноваційних моделей

Критерій	Лінійна модель	Інтерактивна модель	Екосистемна модель
Організаційна логіка	Ієрархічна	Мережева	Гетерархічна
Джерела знань	Внутрішні R&D	Змішані	Мультиджерельні
Ключова компетенція	Технологічна ефективність	Інтеграційна	Комбінаторна
Роль ринку	Фінальний етап ланцюжка	Активний учасник	Інтегральний елемент системи
Прийомлення до змін	Реактивне	Адаптивне	Проактивне

На основі аналізу існуючих підходів запропоновано концептуальну модель формування інноваційної стратегії, що інтегрує три ключові компоненти: динамічні здібності організації, що включають здатність до відчуття змін середовища, захоплення можливостей та трансформації бізнес-моделей [2]; екосистемну взаємодію, що передбачає участь у мережах створення цінності та використання платформових рішень [15]; та адаптаційний потенціал, що враховує специфіку інституційного середовища та рівень цифрової зрілості підприємства [4]. Ця модель передбачає ітеративний процес формування стратегії, що включає етапи діагностики, проектування, впровадження та корекції, кожен з яких супроводжується оцінкою

ефективності на основі набору ключових показників, що враховують як технологічні, так і організаційні аспекти інноваційної діяльності.

Для імплементації запропонованої моделі розроблено методичний підхід до оцінки цифрової зрілості підприємств, що базується на адаптації міжнародних рамок до українських реалій. Підхід включає оцінку за п'ятьма ключовими вимірами: технологічна інфраструктура, дані та аналітика, організаційна культура, управлінські процеси та зовнішні взаємодії. Кожен вимір оцінюється за шкалою від початкового до оптимального рівня, що дозволяє визначити поточний стан цифрової зрілості підприємства та розробити індивідуалізовану інноваційну стратегію.

Аналіз міжнародного досвіду на прикладах країн ЄС, США та Ізраїлю дозволив виокремити ключові фактори успіху інноваційного розвитку: ефективна інституційна інфраструктура, сприятливе регуляторне середовище, розвинена система венчурного фінансування та міцні зв'язки між наукою та бізнесом. Для українських умов запропоновано модель поетапної адаптації, що передбачає створення інноваційних хабів як точок росту, розвиток публічно-приватного партнерства, стимулювання міжнародної кооперації та формування національних інноваційних кластерів. Як зазначають українські дослідники, ключовим чинником успіху є створення адаптивних інституційних структур, здатних ефективно функціонувати в умовах обмежених ресурсів та високої невизначеності.

Запропонований у дослідженні підхід дозволяє заповнити існуючу прогалину в теорії інноваційного менеджменту шляхом інтеграції міжнародних концепцій з специфікою українських реалій. Розроблена концептуальна модель та методичний інструментарій створюють основу для подальших прикладних досліджень і можуть бути використані для формування ефективної інноваційної політики на рівні окремих підприємств та на національному рівні. Висновки дозволяють констатувати, що сутність інноваційного розвитку еволюціонувала від технологічного детермінізму до комплексної соціотехноеконімічної парадигми, де ключову роль відіграють інституційні умови, мережеві взаємодії та динамічні організаційні здібності, що потребує подальшого наукового осмислення з урахуванням специфіки країн, що розвиваються, зокрема в контексті інтеграції української економіки у світові інноваційні процеси.

Висновки. Проведене дослідження теоретико-методологічних засад формування інноваційної стратегії розвитку суб'єктів господарювання в умовах цифрової трансформації економіки дозволяє сформулювати низку узагальнюючих положень та висновків.

По-перше, встановлено, що еволюція концептуальних підходів до інноваційного розвитку пройшла шлях від технологічного детермінізму, представленого у працях Й. Шумпетера [1], до комплексної соціо-техно-еконімічної парадигми, що інтегрує технологічні, економічні та соціальні аспекти [11; 12; 13]. Сучасний етап розвитку теорії характеризується переходом до екосистемних моделей [15] та концепцій відкритих інновацій [16], де ключову роль відіграють динамічні здібності організацій [2] як фактор адаптації до швидкозмінних умов VUCA-середовища. Український контекст демонструє критичну необхідність адаптації цих теорій до реалій країн з перехідною економікою, де переважають імітаційні інновації [4; 5], що потребує глибшого осмислення інституційних передумов інноваційного розвитку.

По-друге, з'ясовано, що класифікація форм інноваційного розвитку зазнає суттєвої трансформації під впливом цифровізації. Міжнародний стандарт Oslo Manual [19], виділяючи продуктові, процесні, маркетингові та організаційні інновації, не повною мірою враховує специфіку бізнес-модельних інновацій, які стають критичним чинником конкурентоспроможності в цифрову епоху [2; 20]. Особливої актуальності набувають архітектурні інновації [21], що передбачають реконфігурацію взаємозв'язків компонентів системи, та data-driven інновації, засновані на аналітиці великих даних [23]. Для українських підприємств пріоритетними виступають архітектурні інновації через їхню ресурсоефективність [4; 17], тоді як розвиток оригінальних технологій вимагає системних інституційних змін [27].

По-третє, доведено, що еволюція моделей інноваційного розвитку демонструє чітку тенденцію переходу від замкнених лінійних систем до відкритих екосистемних структур. Лінійні моделі [28; 29] виявилися неефективними в умовах цифрової економіки через нездатність враховувати зворотні зв'язки [30]. Інтерактивні моделі запровадили концепцію "ланцюгових зв'язків" [31] та знайшли розвиток у теорії національних інноваційних систем [32; 33]. Сучасна фаза еволюції представлена екосистемними моделями [15], що характеризуються мультиакторністю, платформовими механізмами [25], коопетицією [34] та емерджентністю. Динамічні моделі [2] акцентують увагу на організаційних здібностях до відчуття змін, захоплення ресурсів та реконфігурації бізнес-моделей, що особливо актуально для українських підприємств в умовах воєнних реалій [36].

По-четверте, обґрунтовано концептуальну модель формування інноваційної стратегії, що інтегрує три ключові компоненти: динамічні здібності організації [2], екосистемну взаємодію [15] та адаптаційний потенціал до специфіки інституційного середовища [4]. Запропонована модель передбачає ітеративний процес формування стратегії, що включає етапи діагностики, проектування, впровадження та корекції, кожен з яких супроводжується оцінкою ефективності на основі ключових показників, що враховують технологічні та організаційні аспекти інноваційної діяльності.

По-п'яте, розроблено методичний підхід до оцінки цифрової зрілості підприємств, що базується на адаптації міжнародних рамок до українських реалій та включає оцінку за п'ятьма вимірами: технологічна інфраструктура, дані та аналітика, організаційна культура, управлінські процеси та зовнішні взаємодії. Цей підхід дозволяє визначити поточний стан цифрової зрілості підприємства та розробити індивідуалізовану інноваційну стратегію.

По-шосте, виокремлено ключові фактори успіху інноваційного розвитку на основі аналізу міжнародного досвіду країн ЄС, США та Ізраїлю: ефективна інституційна інфраструктура, сприятливе регуляторне середовище, розвинена система венчурного фінансування та міцні зв'язки між наукою та бізнесом. Для українських умов запропоновано модель поетапної адаптації, що передбачає створення інноваційних хабів, розвиток публічно-приватного партнерства, стимулювання міжнародної кооперації та формування національних інноваційних кластерів, з огляду на необхідність створення адаптивних інституційних структур, здатних ефективно функціонувати в умовах обмежених ресурсів та високої невизначеності.

Таким чином, результати дослідження дозволяють заповнити існуючу прогалину в теорії інноваційного менеджменту шляхом інтеграції міжнародних концепцій з специфікою українських реалій. Розроблена концептуальна модель та методичний інструментарій створюють основу для подальших прикладних досліджень і можуть бути використані для формування ефективної інноваційної політики на рівні окремих підприємств та на національному рівні. Подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на кількісну оцінку ефективності запропонованої моделі в умовах різних галузей економіки, дослідження впливу штучного інтелекту на трансформацію інноваційних процесів, аналіз особливостей управління знаннями в умовах гібридних інноваційних моделей, а також на розробку галузевих стандартів оцінки цифрової зрілості та адаптацію методів прогнозування технологічних трендів для потреб українських компаній з урахуванням викликів постконфліктного відновлення економіки.

Список використаних джерел

1. Adner R. Ecosystem as Structure: An Actionable Construct for Strategy. *Journal of Management*. 2017. Vol. 43, No. 1. P. 39-58.
2. Ansoff H.I. *Corporate Strategy: An Analytic Approach to Business Policy for Growth and Expansion*. New York: McGraw-Hill, 1965. 241 p.
3. Білорус О. Г. Цифровізація та інноваційна продуктивність підприємств. *Економіка промисловості*. 2023. № 1 (101). С. 78–94.
4. Brenner B. Transformative Innovation and Industry 4.0. *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 123. P. 45-56.

5. Brynjolfsson E., McAfee A. *Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future*. New York: W.W. Norton & Company, 2017. 400 p.
6. Bush V. *Science: The Endless Frontier*. Washington: United States Government Printing Office, 1945. 184 p.
7. Chesbrough H. *Open Innovation Results: Going Beyond the Hype and Getting Down to Business*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 224 p.
8. Cooper R.G. Stage-Gate Systems: A New Tool for Managing New Products. *Business Horizons*. 1990. Vol. 33, No. 3. P. 44-54.
9. Данько М.С. Адаптивні стратегії підприємств в умовах воєнного стану. *Проблеми економіки*. 2023. № 4. С. 67-82.
10. Dosi G. Technological Paradigms and Technological Trajectories. *Research Policy*. 1982. Vol. 11, No. 3. P. 147-162.
11. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective. *Cambridge Journal of Economics*. 1995. Vol. 19, No. 1. P. 5-24.
12. Gawer A., Cusumano M.A. Industry Platforms and Ecosystem Innovation. *Journal of Product Innovation Management*. 2014. Vol. 31, No. 3. P. 417-433.
13. Геєць В.М. Інноваційна перспектива України. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2020. 528 с.
14. Гришнова О.А. Інноваційний розвиток в умовах цифрової трансформації економіки. *Економіка України*. 2021. № 4. С. 23-38.
15. Henderson R.M., Clark K.B. Architectural Innovation: The Reconfiguration of Existing Product Technologies and the Failure of Established Firms. *Administrative Science Quarterly*. 1990. Vol. 35, No. 1. P. 9-30.
16. Кіндрачук Т.В. Адаптаційні моделі інноваційного розвитку для країн з перехідною економікою. *Економіка України*. 2023. № 2. С. 45-61.
17. Кириченко О.В. Імітаційні та оригінальні інновації в Україні. *Стратегія розвитку України*. 2023. № 1. С. 78-95.
18. Кондратьев М.Д. Великі цикли кон'юнктури. *Питання кон'юнктури*. 1925. Т. 1. С. 28-79.
19. Lundvall B.Å. *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. London: Pinter Publishers, 1992. 342 p.
20. North D.C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
21. OECD/Eurostat. *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation*. 4th ed. Paris: OECD Publishing, 2018. 256 p.
22. Петріченко П.В. Формування оборонно-промислових інноваційних екосистем. *Економіка та держава*. 2024. № 1. С. 34-49.
23. Porter M.E., Heppelmann J.E. How Smart, Connected Products Are Transforming Competition. *Harvard Business Review*. 2014. Vol. 92, No. 11. P. 64-88.
24. Ries E. *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. New York: Crown Business, 2011. 320 p.
25. Schumpeter J.A. *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press, 1934. 255 p.
26. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. New York: Crown Business, 2016. 192 p.
27. Teece D.J. Explicating Dynamic Capabilities: The Nature and Microfoundations of Enterprise Performance. *Strategic Management Journal*. 2007. Vol. 28, No. 13. P. 1319-1350.
28. Шкарлет С.М. Інституційні чинники інноваційного розвитку в Україні. *Вісник Київського національного університету*. 2022. № 3. С. 12-27.

References

1. Adner R. Ecosystem as Structure: An Actionable Construct for Strategy. *Journal of Management*. 2017. Vol. 43, No. 1. P. 39-58.
2. Ansoff H.I. *Corporate Strategy: An Analytic Approach to Business Policy for Growth and Expansion*. New York: McGraw-Hill, 1965. 241 p.
3. Bilorus O. H. Tsyfrovizatsiia ta innovatsiina produktyvnist pidpriemstv. *Ekonomika promyslovosti*. 2023. № 1 (101). S. 78-94.
4. Brenner B. Transformative Innovation and Industry 4.0. *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 123. P. 45-56.

5. Brynjolfsson E., McAfee A. *Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future*. New York: W.W. Norton & Company, 2017. 400 p.
6. Bush V. *Science: The Endless Frontier*. Washington: United States Government Printing Office, 1945. 184 p.
7. Chesbrough H. *Open Innovation Results: Going Beyond the Hype and Getting Down to Business*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 224 p.
8. Cooper R.G. *Stage-Gate Systems: A New Tool for Managing New Products*. *Business Horizons*. 1990. Vol. 33, No. 3. P. 44-54.
9. Danko M.S. *Adaptyvni stratehii pidpriumstv v umovakh voiennoho stanu*. *Problemy ekonomiky*. 2023. № 4. S. 67-82.
10. Dosi G. *Technological Paradigms and Technological Trajectories*. *Research Policy*. 1982. Vol. 11, No. 3. P. 147-162.
11. Freeman C. *The National System of Innovation in Historical Perspective*. *Cambridge Journal of Economics*. 1995. Vol. 19, No. 1. P. 5-24.
12. Gawer A., Cusumano M.A. *Industry Platforms and Ecosystem Innovation*. *Journal of Product Innovation Management*. 2014. Vol. 31, No. 3. P. 417-433.
13. Heiets V.M. *Innovatsiina perspektyva Ukrainy*. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy, 2020. 528 s.
14. Hryshnova O.A. *Innovatsiinyi rozvytok v umovakh tsyfrovoy transformatsii ekonomiky*. *Ekonomika Ukrainy*. 2021. № 4. S. 23-38.
15. Henderson R.M., Clark K.B. *Architectural Innovation: The Reconfiguration of Existing Product Technologies and the Failure of Established Firms*. *Administrative Science Quarterly*. 1990. Vol. 35, No. 1. P. 9-30.
16. Kindrachuk T.V. *Adaptatsiini modeli innovatsiinoho rozvytku dlia krain z perekhidnoiu ekonomikoiu*. *Ekonomika Ukrainy*. 2023. № 2. S. 45-61.
17. Kyrychenko O.V. *Imitatsiini ta oryhinalni innovatsii v Ukraini*. *Stratehiia rozvytku Ukrainy*. 2023. № 1. S. 78-95.
18. Kondratiev M.D. *Velyki tsykly koniunktury*. *Pytannia koniunktury*. 1925. T. 1. S. 28-79.
19. Lundvall B.Å. *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. London: Pinter Publishers, 1992. 342 p.
20. North D.C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
21. OECD/Eurostat. *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation*. 4th ed. Paris: OECD Publishing, 2018. 256 p.
22. Petrichenko P.V. *Formuvannia oboronno-promyslovykh innovatsiinykh ekosystem*. *Ekonomika ta derzhava*. 2024. № 1. S. 34-49.
23. Porter M.E., Heppelmann J.E. *How Smart, Connected Products Are Transforming Competition*. *Harvard Business Review*. 2014. Vol. 92, No. 11. P. 64-88.
24. Ries E. *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. New York: Crown Business, 2011. 320 p.
25. Schumpeter J.A. *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press, 1934. 255 p.
26. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. New York: Crown Business, 2016. 192 p.
27. Teece D.J. *Explicating Dynamic Capabilities: The Nature and Microfoundations of Enterprise Performance*. *Strategic Management Journal*. 2007. Vol. 28, No. 13. P. 1319-1350.
28. Shkarlet S.M. *Instytutsiini chynnyky innovatsiinoho rozvytku v Ukraini*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu*. 2022. № 3. S. 12-27.

VLADOV Dmytro,
 PhD Student (Third Level of Higher Education),
 Bohdan Khmelnytsky National University of
 Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

ESSENCE, FORMS AND MODELS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF BUSINESS ENTITIES

Introduction. *The modern stage of global economic development, determined by the processes of digital transformation and the formation of the information society, objectively necessitates the rethinking of traditional paradigms of innovative development of business entities. The intensive development of technologies of the Fourth Industrial Revolution, in particular artificial intelligence, the Internet of Things, blockchain and cyber-physical systems, has initiated fundamental changes in the organization of business processes, transformation of market structures and modification of mechanisms for forming competitive advantages. Under these conditions, innovative activity ceases to be an optional element of strategic development, turning into a mandatory condition for economic survival and sustainable competitiveness.*

Literature review. *The theoretical foundations for understanding transformational processes in the economy are laid in the works of leading international scholars, including H. Chesbrough, who substantiated the concept of open innovation; D. Teece, who developed the theory of dynamic capabilities; R. Adner, who investigated the mechanisms of innovation ecosystems functioning; and K. Schwab, who systematized the challenges of the Fourth Industrial Revolution. A significant contribution to the adaptation of these concepts to Ukrainian realities has been made by domestic researchers, including O. Gryshnova, S. Shkarlet, and T. Kindrachuk. An analysis of recent publications in journals indexed by Scopus and Web of Science shows an increase in the number of studies devoted to the impact of digital technologies on business models and competitive strategies, the formation of innovation ecosystems and platform solutions, the role of dynamic capabilities in ensuring enterprise adaptation, and institutional factors of innovative development in developing countries.*

The purpose of the article is to develop the conceptual foundations of forming an innovative strategy that integrates the principles of ecosystem interaction, dynamic capabilities, and adaptation to the specifics of the institutional environment.

Results and discussion. *The study substantiates the evolution of conceptual approaches to innovative development from technological determinism to a comprehensive socio-techno-economic paradigm. It reveals the transformation of classification of innovative development forms under the influence of digitalization, with business model innovations becoming a critical factor in competitiveness. The evolution of innovative development models demonstrates a clear tendency of transition from closed linear systems to open ecosystem structures. A conceptual model of forming an innovative strategy is proposed, integrating three key components: dynamic capabilities of the organization, ecosystem interaction, and adaptive potential to the specifics of the institutional environment. A methodological approach to assessing the digital maturity of enterprises is developed, based on the adaptation of international frameworks to Ukrainian realities. Key success factors of innovative development based on the analysis of international experience of the EU, USA and Israel are identified, and a model of step-by-step adaptation for Ukrainian conditions is proposed.*

Conclusions. *The study allows us to state that the essence of innovative development has evolved from technological determinism to a comprehensive socio-techno-economic paradigm, where institutional conditions, network interactions and dynamic organizational capabilities play a key role. The proposed conceptual model and methodological tools create the basis for further applied research and can be used to form effective innovation policy at the level of individual enterprises and at the national level. The developed approach fills the existing gap in the theory of innovation management by integrating international concepts with the specifics of Ukrainian realities.*

Keywords: *innovative development, digital transformation, market entities, innovation strategy, ecosystem model, dynamic capabilities, open innovations, digital maturity, business models, institutional environment.*

Одержано редакцією: 15.06.2025
Прийнято до публікації: 17.08.2025